

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені А. С. МАКАРЕНКА

ГРІНЧЕНКО АЛЛА МИКОЛАЇВНА

УДК 378.015.3:[37.011.3-051-044.352:780.616.432.087.5.091](043.3)

**МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ МУЗИЧНО-ВИКОНАВСЬКОГО
САМОКОНТРОЛЮ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ
В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ГРИ НА ФОРТЕПІАНО**

13.00.02 – теорія та методика музичного навчання

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

СУМИ – 2018

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор
Реброва Олена Євгеніївна,
ДЗ «Південноукраїнський
національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського»,
завідувач кафедри музичного мистецтва
і хореографії.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Щолокова Ольга Пилипівна,
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова,
завідувач кафедри педагогіки мистецтва
та фортепіанного виконавства;

кандидат педагогічних наук, доцент
Щербініна Ольга Миколаївна,
Ніжинський державний університет
імені Миколи Гоголя,
доцент кафедри інструментально-
виконавської підготовки.

Захист відбудеться 24 січня 2019 року о 10.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 55.053.01 у Сумському державному педагогічному університеті імені А. С. Макаренка за адресою: 40002, м. Суми, вул. Роменська, 87, ауд. 214.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка (40002, м. Суми, вул. Роменська, 87).

Автореферат розіслано 21 грудня 2018 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. Г. Козлова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність і доцільність дослідження. Гуманістична парадигма освіти, що визнана домінуючим вектором реформування усіх її ланок, актуалізувала увагу на розвиток особистості. Сучасні освітні системи покликані створити умови для ефективної самореалізації кожної особистості, її адаптації до соціокультурних перетворень, відповідного до них професійного становлення та фахового росту. Орієнтиром стала Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Національної рамки кваліфікацій» (2011), що знайшла свого подальшого розвитку в законах України «Про загальну середню освіту» (1999), «Про вищу освіту» (2014), «Про освіту» (2017), у розробці Національної стратегії розвитку освіти в Україні по період до 2021 року (2013), у Концепції «Нова українська школа» (2016). У зазначених документах наголошується на актуальності формування компетентностей особистості, що забезпечують якість та кваліфікованість освіти, здатність вирішувати складні завдання, котрі виникають у мінливому соціокультурному просторі.

Зазначене повною мірою стосується й підготовки майбутніх учителів музики. Їх знання, уміння, комунікації, автономність і відповідальність стають особливо актуальними в контексті руху України до європейського простору, де культура особистості, її творчий потенціал та духовно-когнітивний ресурс вважається національним скарбом у багатьох, особливо розвинених державах.

Фахова підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва є складною, інтегрує в собі історико-теоретичну, виконавсько-інструментальну, вокальну, диригентсько-хорову, мистецтвознавчу та методичну складові. Зазначені види підготовки сполучаються з психолого-педагогічною майстерністю та якостями, відповідними до професійної ментальності вчителя (Б. Гершунський, О. Єременко, В. Кабрін, О. Лобова, Л. Мітіна, О. Реброва та ін.). Найефективнішим ресурсом у підготовці майбутніх учителів музики є виконавська підготовка, яку у наукових дослідженнях представлено з різних точок зору: формування музично-виконавської та емоційної культури (Н. Згурська, А. Михалюк, І. Могілей та ін.); педагогічно-виконавської майстерності (Н. Васильєва, С. Ліпська, І. Мостова, Г. Саїк, Н. Фролова та ін.); умінь виконавської інтерпретації музичних творів (Д. Дяглов, М. Корноухов, В. Крицький, Д. Лісун, О. Олексюк, Г. Падалка, Н. Телегіна, С. Халам (S.Hallam), О. Щолокова та ін.), що ґрунтується на різноманітних уявленнях (Бай Бінь, Лі Юе, О. Щербініна); як умова розвитку музичного та художньо-образного мислення (О. Бурська, І. Грінчук, Н. Мозгальова, О. Піхтар, О. Полатайко, О. Спіліоті, А. Ткачук та ін.), самостійності і готовності майбутніх учителів музики до інструментально-виконавської діяльності (Л. Бондаренко, Л. Гусейнова, А. Душний, Г. Кочевіцький (G. Kochevitsky), В. Лабунець, Т. Стратан-Артишкова, О. Устименко-Косоріч та ін.); особливу увагу приділено психологічним основам виконавської підготовки, саморегуляції, виконавської надійності (Дж. Д'Абреу (G. D'Abreu), А. Зайцева, Л. Котова, А. Дж. Леон-Герреро (A. J. Leon-Guertero), П. Д. Пайка (P. D. Pike), О. Палоян (O. Paloyan), Л. Річі (L. Ritchie), Ю. Цагареллі, Д. Юник та ін.).

Серед найскладніших психічних феноменів, що супроводжують творчий музично-виконавський процес, зокрема гру на фортепіано, є самоконтроль. Проблема феномену самоконтролю, що функціонує по-різному на всіх етапах виконавського процесу, розглядалася музикантами-піаністами, такими, як: В. Гізекінг, Г. Гофман, К. Ігумнов, Г. Коган, Я. Мільштейн, Г. Нейгауз, С. Савшинський, Г. Ципін та ін. Зокрема, вони звертали увагу на перебіг слухового контролю за процесом власного виконання, що залежить від етапів роботи над твором: від його текстового опрацювання через уявлення щодо драматургії розкриття образу до роботи над інтерпретацією і безпосередньо виконавським публічним виступом. Цей феномен дозволяє коригувати якість самопідготовки, репетиційної роботи, поліпшити психологічний та емоційний стан студента в процесі навчання гри на фортепіано. Сформованість музично-виконавського самоконтролю для вчителя музики стає особливо значущим в його подальшій педагогічній діяльності, оскільки такий контроль під час уроків стає більш складним, спрямованим не лише на процес власного виконання, а й на реакції учнів.

Між тим, аналіз наукової літератури показав, що поняття «самоконтроль» та методика його формування досліджується переважно психолого-педагогічними науками. Він розглядається: як компонент самоврядування і саморегуляції (П. Гальперін, Є. Ільїн, О. Конопкін, Р. Немов, Г. Нікіфоров, С. Рубінштейн, І. Чеснокова та ін.); як волюва якість особистості, властивість самосвідомості (Л. Андропова, М. Боришевський, А. Линда, О. Ніколаєнко, О. Радугін та ін.); як здібність, регулююча емоційний стан (В. Афанасьєв, Т. Пашко, Ф. Полан та ін.); як компонент освітнього процесу (Л. Абакумова, Ю. Бабанський, П. Блонський, А. Богуш, Т. Гавакова, Л. Дичинська, І. Зимня, П. Каптерєв, О. Леонтьєв, В. Рилова, І. Сєрьогіна, Г. Собієва, К. Ушинський та ін.).

Вивчення праць у галузі фортепіанної педагогіки виявило, що на рівні наукового предмета самоконтроль не досліджувався, але про нього згадують науковці з музичної психології та видатні викладачі гри на фортепіано у різних контекстах, а саме: психологічного забезпечення виконавського процесу (Л. Баренбойм, Л. Бочкарьов, П. Міхель, В. Петрушин, Г. Ципін та ін.); наукової рефлексії музичних здібностей (І. Гейнріхс, С. Майкапар, Є. Назайкінський, М. Старчеус, Б. Теплов та ін.); пізнавальних процесів музичного виконавства (В. Бардас, Дж. Гінсбург (J. Ginsborg), Г. Гофман, Г. Коган, Л. Котова, Г. Е. Макферсон (G. E. McPherson), В. Петрушин, В. Подуровський, Дж. М. Рєнвік (J. M. Renwick), Р. Чафін (R. Chaffin) та ін.), психологічного механізму концертного стану (Г. Гофман, Т. Логан (T. Logan), Г. Коган, Н. Корихалова, К. Міклашевський (K. Miklaszewski), Я. Мільштейн, Г. Овсянкіна, Ю. Цагареллі, Р. Шафін (R. Chaffin), А. Щапов та ін.).

Сучасні дослідники дотично торкаються питань самоконтролю в професійній підготовці вчителів музики через диригентську діяльність (Ван Яцзюнь, А. Козир, Л. Уколова та ін.), занять із постановки голосу (Л. Василенко, М. Павлова, Г. Панченко та ін.), через культуру інтонування та музично-виконавської артикуляції (Лу Чен, Л. Маркіна), через ансамблеву

та концертмейстерську підготовку (О. Булатова, Е. Економова, М. Моїсєєва, Фу Сяоцзін та ін.), через психологічні процеси функціонування уявлень (Бай Бінь, Лі Юе, О. Щербініна та ін.), саморегуляції (А. Зайцева, А. Зарицька, Ю. Лисюк, І. Назарова, Н. Щетинська та ін.).

Незважаючи на різноманітність представлення феномену самоконтролю у різних галузях знань, у музичній педагогіці, зокрема з проблем навчання гри на фортепіано, спеціальних досліджень, які б розкривали сутність поняття «музично-виконавський самоконтроль» та методику його формування у майбутніх учителів музики, не представлено, що викликає низку *суперечностей*, а саме між:

- існуванням досліджень самоконтролю в різних галузях знань (фізіології, психології, педагогіці, музичній творчості) та відсутністю його наукової рефлексії щодо феноменології та механізмів функціонування в музичній педагогіці;

- актуальністю функціонування самоконтролю у виконавській творчості й діяльності вчителя музики та відсутністю його категоріального визначення й структури у музично-виконавському процесі гри на фортепіано;

- існуючим досвідом і практичними рекомендаціями стосовно методики виконавського самоконтролю в практиці музикантів-піаністів минулого та відсутністю їх узагальнення й розробки методики формування самоконтролю в процесі навчання гри на фортепіано майбутніх учителів музики.

Отже, актуальність музично-виконавського самоконтролю як фахової якості вчителя музики, недостатня науково-методична розробка проблеми його формування, наявність визначених суперечностей, зумовили вибір теми дисертаційного дослідження **«Методика формування музично-виконавського самоконтролю майбутніх учителів музики в процесі навчання гри на фортепіано»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження входить до тематичного плану науково-дослідної роботи Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» і становить частину наукової теми «Методологія та методика фахової підготовки майбутніх учителів музики та хореографії в контексті художньо-естетичних інновацій мистецької освіти» (реєстраційний номер 0114U007160).

Тему дисертаційного дослідження затверджено вченою радою ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (протокол № 9 від 13.05.2013 р.) та узгоджено в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 7 від 24.09.2013 р.).

Мета дослідження полягає в розробці, теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці методики формування музично-виконавського самоконтролю майбутніх учителів музики в процесі навчання гри на фортепіано.

Відповідно до мети сформульовано такі **завдання**:

1. Розкрити механізми функціонування самоконтролю як міждисциплінарного феномену.

2. Визначити сутність та компонентну структуру музично-виконавського самоконтролю в проекції навчання гри на фортепіано майбутніх учителів музики.

3. Розробити методику формування музично-виконавського самоконтролю майбутніх учителів музики в процесі навчання гри на фортепіано.

4. Визначити критерії, показники та рівні сформованості музично-виконавського самоконтролю майбутніх учителів музики в процесі навчання гри на фортепіано.

5. Експериментально перевірити ефективність методики формування музично-виконавського самоконтролю майбутніх учителів музики в процесі навчання гри на фортепіано.

Об'єкт дослідження – процес музично-виконавської підготовки майбутніх учителів музики.

Предмет дослідження – методика формування музично-виконавського самоконтролю майбутніх учителів музики в процесі навчання гри на фортепіано.

Методологічну основу дослідження становлять положення психології з проблеми функціонування механізму самоконтролю і рефлексії процесу саморегуляції, а також психологічні теорії щодо музичних здібностей в контексті самоконтролю. Зазначені концепції зумовили актуальність застосування наукових підходів щодо вивчення і формування музично-виконавського самоконтролю: міждисциплінарний, полімодальний, антропологічний, творчо-рефлексивний, компетентнісний.

Теоретичну основу дослідження становлять: психофізіологічні теорії та дослідження розумової та регуляторної функцій виконавського процесу: властивостей центральної нервової системи (О. Дроздовський, І. Сеченов, В. Смирнов, В. Філімонов та ін.), рухових навичок (П. Анохін, М. Бернштейн, В. Бехтерев, Є. Бойко, М. Зімкін, О. Крестовников, І. Павлов, А. Пуні, О. Ухтомський та ін.), емоційних станів та їх регуляції (В. Аршавський, У. Джеймс, К. Ізард, Є. Ільїн, М. Наумова, Г. Сельє та ін.); психологічні теорії щодо механізмів функціонування самоконтролю в процесі навчання (П. Гальперін, Є. Ільїн, Р. Немов, Г. Нікіфоров, С. Рубінштейн та ін.), рефлексивних та когнітивних аспектів самоконтролю (А. Аверина, Н. Ємеліна, О. Карпов, Д. Леонтьєв, Є. Плеханов, О. Прохоров, А. Чернов, В. Шадриков, Г. Щедровицкий та ін.), зокрема у музично-виконавській діяльності (А. Гальберштам, В. Гаргай, А. Зайцева, Т. Колишева, В. Лабунець, Г. Падалка та ін.); психологічні теорії щодо музичних здібностей та їх вплив на самоконтроль під час виконавського процесу (А. Гальберштам, А. Готсдінер, Д. Кірнарська, С. Корлякова, В. Петрушин, М. Старчеус, Б. Теплов, Г. Ципін та ін.); теорія розуміння та виконавської інтерпретації творів на культурологічних, діалогових, міждисциплінарних засадах (М. Бахтін, В. Біблер, Т. Длугач, В. Калицький,

О. Купріна, О. Олексюк, Г. Падалка, О. Реброва, О. Устименко-Косоріч, О. Щербініна, О. Щолокова та ін.); актуальні проблеми удосконалення професійно-педагогічного саморегулювання майбутнього вчителя музики (М. Анан'єва, Т. Карнаухова, Л. Котова, Ю. Лисюк, І. Назарова, М. Степанов, Ю. Цагареллі, Н. Щетинська та ін.); праці з історії та методики фортепіанного виконавства (А. Алексєєв, А. Бірмак, Н. Гуральник, Є. Ліberman, А. Малінковська, К. Мартінсен, Я. Мільштейн, Л. Ніколаєв, Г. Ципін, А. Щапов та ін.).

Методи дослідження. Для реалізації мети і вирішення поставлених завдань у дисертаційному дослідженні використано комплекс взаємоузгоджених методів: *теоретичних* – аналіз, узагальнення та систематизація наукових джерел із досліджуваної проблеми – для розкриття феномену самоконтролю у психофізіологічному, психолого-педагогічному і музично-виконавському аспектах; категоріальний аналіз – для визначення сутності музично-виконавського самоконтролю майбутніх учителів музики; теоретичне моделювання, порівняння та абстрагування – для побудови компонентної структури музично-виконавського самоконтролю та критеріального апарату щодо його оцінювання, розробки методики формування музично-виконавського самоконтролю; *емпіричних* – анкетування, педагогічне спостереження, тестування, творчі та аналітичні завдання, констатувальний експеримент – для виявлення рівня сформованості музично-виконавського самоконтролю в процесі навчання гри на фортепіано; формувальний експеримент, що складається з методів моделювання, серії аналітично-виконавських дій, самодіагностики, перцептивної проекції, рефлексивності, вербальних аналогій, психотренінгу; *статистичних* – критерію Фішера, середніх величин – для перевірки результативності розробленої методики.

Наукова новизна отриманих результатів дослідження полягає в тому, що *вперше* визначено сутність феномену музично-виконавського самоконтролю майбутніх учителів музики в процесі навчання гри на фортепіано, побудовано його компонентну структуру та розроблено методику його формування на основі міждисциплінарного, полімодального, антропологічного, творчо-рефлексивного, компетентнісного підходів; розроблено та експериментально перевірено ефективність таких педагогічних умов: забезпечення феномену редукції у виконавській діяльності; актуалізація розвитку особистісних психологічних передумов самоконтролю: слухова увага, вольові якості, звукові уявлення; стимулювання звукової перцептивної рефлексії в процесі фортепіанної гри; спрямування звукового самоконтролю в художньо-образну сферу з метою досягнення відповідності з уявленим звуковим еталоном; цілеспрямоване коригування музично-виконавського самоконтролю від свідомого стану до позасвідомого та навпаки; визначено критерії та показники оцінювання музично-виконавського самоконтролю майбутніх учителів музики та встановлено рівні їх сформованості.

Удосконалено теоретичну основу категорії самоконтролю, механізмів його функціонування; психофізіологічні та рефлексивні чинники музично-виконавського процесу гри на фортепіано; діалектику музично-виконавського

самоконтролю в процесі роботи над інтерпретацією фортепіанних творів та концертно-публічного виступу як фактору стабілізації психоемоційного стану.

Подальшого розвитку дістала теорія та методика музично-виконавської підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва як творчого процесу, зумовленого комплексом художньо-культурних, психолого-фізіологічних, когнітивно-рефлексивних факторів.

Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає у можливості застосування пропонованих методів та педагогічних умов в освітній процес при викладанні фахових дисциплін з фортепіанної підготовки та інших видів музичного виконавства; у самостійній роботі студентів та їх педагогічній практиці для самокоригування власного виконання під час самопідготовки. Методику може бути застосовано для формування методичної компетентності магістрів кваліфікації викладача музичних дисциплін (за видами) зі спеціальностей 014 Середня освіта (Музичне мистецтво) та 025 Музичне мистецтво. Пропонований теоретико-аналітичний матеріал може бути використано в: курсі «Методика фортепіанного виконавства» (для магістрів), елективному курсі «Психологія музичної творчості», базовому курсі «Методика музичного навчання» аспірантів відповідної спеціальності. Критерії та показники оцінювання музично-виконавського самоконтролю можуть бути доцільними для оцінювання психофізіологічних та інтерпретаційно-виконавських аспектів різних видів музично-виконавської підготовки студентів-музикантів.

Результати дослідження **впроваджено** в освітній процес Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка (довідка № 242-н від 13.06.2018 р.), Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка (довідка № 1424 від 14.06.2018 р.), ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (довідка № 919/17 від 26.04.2018 р.), ВНКЗ «Білгород-Дністровське педагогічне училище» (довідка № 225/1 від 21.05.2018 р.).

Апробація отриманих результатів дослідження. Основні положення та висновки дослідження було представлено у формі наукових доповідей на конференціях різних рівнів: *міжнародних* – «Теоретичні та методичні засади розвитку мистецької освіти в контексті європейської інтеграції» (Суми, 2013), «Мистецька освіта у вимірах сучасності» (Київ, 2014), «Современные тенденции в педагогической науке Украины и Израиля: путь к интеграции» (Одесса, 2014), «Мистецька освіта ХХІ століття: виклики сьогодення» (Кіровоград, 2015), «Музична та хореографічна освіта в контексті культурного розвитку суспільства» (Одеса, 2015, 2016), «Професійна мистецька освіта і художня культура: виклики ХХІ століття» (Київ, 2017), «Глобальні виклики педагогічної освіти в університетському просторі» (Одеса, 2017), «Стратегії підвищення якості мистецької освіти в контексті змін сучасного соціокультурного простору» (Одеса, 2017), «Гуманістичні орієнтири мистецької освіти» (Київ, 2017); *всеукраїнських* – «Мистецька освіта в Україні:

проблеми теорії і практики» (Київ, 2014), «Мистецька освіта в європейському соціокультурному просторі XXI століття (Мукачеве, 2016); обговорювалися на засіданнях кафедри музичного мистецтва і хореографії ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Публікації. Основні теоретичні положення дисертації, її результати та висновки висвітлено в 15 одноосібних публікаціях автора, з них 5 статей у наукових фахових виданнях України, 1 – у науковому зарубіжному виданні, 8 праць апробаційного характеру, 1 методичні рекомендації.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається із анотації, вступу, трьох розділів, висновків та списків використаних джерел до кожного розділу (381 найменування, з них 26 – іноземними мовами), загальних висновків, додатків. Повний обсяг дисертації – 278 сторінок, основний зміст викладено на 193 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність досліджуваної проблеми; означено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, методи дослідження; розкрито теоретичні та методологічні основи дослідження; висвітлено наукову новизну і практичне значення отриманих результатів; наведено відомості щодо апробації та впровадження результатів дослідження, публікацій, структури та обсягу дисертації.

У першому розділі **«Теоретичні основи дослідження проблеми самоконтролю майбутніх учителів музики»** з'ясовано та обґрунтовано смисл феномену самоконтролю та механізми його реалізації з точки зору фізіології, психології, педагогіки, музичної психології; розкрито сутність поняття «музично-виконавський самоконтроль»; представлено компонентну структуру музично-виконавського самоконтролю майбутніх учителів музики в процесі навчання гри на фортепіано.

На основі аналізу наукових джерел з'ясовано, що проблема самоконтролю у латентному стані поставала ще за часів стародавнього Китаю, Індії, Греції на рівні вміння володіти своїми емоціями, керувати собою, «перемагати себе». Упорядкування емоцій вважалося запорукою гармонійного життя людини. На сучасному етапі поняття «самоконтроль» набуває дієво-психологічного, рефлексивного сенсу і розглядається вченими як якість особистості усвідомлено контролювати і регулювати свої дії, вчинки, психічні процеси та стани відповідно до певних норм та уявлень (Ф. Бабічев, С. Головін, Л. Карпенко, І. Кон, Л. Скваер (L. Squire), А. Петровський, В. Шинкарук, М. Ярошевський та ін.).

Згідно з планом міждисциплінарних досліджень проаналізовано феномен самоконтролю з різних наукових поглядів. З точки зору психофізіологічної особливості людини, самоконтроль виявляється на нейрофізіологічному рівні, що впливає на властивості і типи нервової

системи, котрі зумовлюють особливості характеру, темпераменту, реакції (О. Дроздовський, І. Сеченов, В. Смирнов, В. Філімонов, Е. Фоторіно (E. Fottorino) та ін.); на рівні рухових процесів (П. Анохін, М. Бернштейн, В. Бехтерев, Є. Бойко, О. Крестовников, І. Павлов, А. Пуні, О. Ухтомський, З. Ходжава та ін.); на рівні емоційних станів особистості та їх регуляції (В. Аршавський, У. Джеймс, К. Ізард, Є. Ільїн, М. К. Корбарт (M. K. Kothbart), І. Мішел (I. Michael), М. Муравен (M. Muraven), М. Наумова, І. Познер (I. Posner), Г. Сельє та ін.).

Систематизація та узагальнення наукових джерел дозволили встановити, що психофізіологічні особливості утворюють індивідуальний внутрішній потенціал особистості, який впливає на здібності (когнітивні, сенсомоторні, музичні), емоційну сферу, на розвиток навичок, набуття вмінь під час навчання майбутніх учителів музики.

Аналіз наукової психолого-педагогічної літератури показав, що дослідження самоконтролю в галузі психології становлять основу навчання. Визначено функціональний вплив самоконтролю на психічні явища у цілому (М. Боришевський, П. Гальперін, Г. Нікіфоров та ін.), зокрема на самосвідомість особистості (Л. Андропова, М. Боришевський, А. Линда, О. Ніколаєнко, О. Радугін та ін.), на внутрішній механізм саморегуляції та його структурних ланок: звірення ходу роботи і досягнутого результату із зразками (Л. Андропова, В. Галузинський, О. Леонтьєв, Л. Ткаченко, О. Усова та ін.). Педагогічного сенсу набуває оцінка стану виконуваної роботи та встановлення помилок, виявлення їх причин, корекція роботи на основі даної самооцінки й уточнення плану її виконання (Є. Ільїн, В. Рилова, В. Страхів, І. Чеснокова та ін.). Отже, психологічний механізм роботи самоконтролю пояснюється через функції зіставлення, самооцінки, самокорекції; виявляє самоконтроль як свідому індивідуально-психологічну здатність.

Міждисциплінарна проекція дозволила трактувати феномен самоконтролю у педагогічній сфері як: уміння і навички знаходити помилки і здійснювати самоперевірку; засіб активізації інтелектуальних здібностей (Л. Абакумова, Ю. Бабанський, П. Блонський А. Богуш, М. Боришевський, Т. Гавакова, А. Сердюк, І. Сєрьогіна, Г. Собієва, Б. Зимерман (B. Zimmerman) та ін.) та підвищення рівня навчально-пізнавальної діяльності (Н. Ануфрієва, О. Бочарова, Д. Ельконін, І. Зимня та ін.). На основі психологічних аспектів самоконтролю в педагогіці розробляються способи та методи формування й розвитку самоконтролю в освітньому процесі. Показано, що самоконтроль в якості навички та вміння бере участь у здійсненні низки послідовних дій: зіставленні з певним еталоном, об'єктивній самооцінці, визначенні характеру скоєних помилок і знаходженні засобів їх виправлення, та при необхідності застосуванні вольових зусиль. У цілому утворюється функціональний механізм, що сприяє підвищенню якості виконуваної роботи і розвитку самостійних навичок на шляху до власної самореалізації.

Узагальнення джерельної бази з музичної психології, музичної педагогіки і виконавства дозволило констатувати, що сутність та механізми дії самоконтролю повністю не уточнено. Зазначений феномен розглядається як

компонент саморегуляції виконавського процесу (Л. Бочкарьов, О. Бурська, Д. Кирнарська, В. Петрушин, Ю. Цагареллі та ін.), що пов'язаний зі слуховими уявленнями, оцінкою і наступною корекцією виконання; як психологічний компонент саморегуляції концертного стану (В. Бардас, Л. Бочкарьов, М. Грінберг, Й. Гофман, Г. Коган, Л. Котова, Г. Ципін, А. Щапов та ін.); як складова поетапного процесу в роботі над музичним твором (О. Алексєєв, Л. Баренбойм, В. Подуровський, О. Федорович та ін.).

Аналіз категорії самоконтролю в наукових дослідженнях та методичних працях дозволив встановити такі функції контролю виконавського процесу, що ґрунтуються на рефлексії і набувають значення самоконтролю: оцінна, коригуюча, діагностична, навчальна, стимулююча, розвивальна, виховна. Встановлено, що у фортепіанній педагогіці, зокрема з проблем виконавства, самоконтроль переважно розглядається в аспекті практичних дій та методичних рекомендацій. Стосовно виконавського процесу під самоконтролем розуміють «слуховий контроль» як вміння співвідносити слухові уявлення з реальним виконанням – «чути себе на відстані»; встановлювати взаємозв'язок між звуковими уявленнями і руховими відчуттями (О. Гольденвейзер, Г. Нейгауз, Я. Мільштейн, С. Савшинський, Г. Ципін та ін.).

Категоріальний аналіз дозволив визначити сутність поняття «музично-виконавський самоконтроль», який інтерпретовано в роботі як усвідомлений, динамічний процес, що розвивається на основі природних задатків і психологічних особливостей музиканта-виконавця і синтезує концентрацію музичного слуху, уваги, волі, спрямованих на критичне оцінювання і корекцію власного виконавства музичного твору щодо його відповідності уявленому звуковому еталону та спланованій виконавській інтерпретації. Уточнено поняття «фахова спрямованість музично-виконавського самоконтролю майбутнього вчителя музики», який визначено як процес концентрації виконавсько-творчого, психоемоційного ресурсу особистості, котрий активізується в роботі над інтерпретацією музичних творів, їх звукової реалізації перед слухацькою аудиторією, зокрема під час педагогічної практики, з метою забезпечення якості виконання відповідно до виникаючих педагогічних завдань; забезпечує ефективність самотійної, методичної, репетиційної роботи й підвищення виконавського рівня у творчій діяльності майбутнього вчителя музики у цілому.

Застосування методів теоретичного моделювання, порівняння та абстрагування дозволило побудувати структуру музично-виконавського самоконтролю, що складається з таких компонентів: особистісно-когнітивного (блок психічних якостей, блок фахових здібностей), мотиваційно-інтерпретаційного (мотиваційно-інтенціональний блок, художньо-смысловий блок), виконавсько-коригувального (блок виконавсько-технічного забезпечення, блок творчого самокоригування виконавського процесу). Усі зазначені компоненти взаємопов'язані й знаходяться у певній послідовності. Доведено, що результат взаємодії першого – особистісно-когнітивного та другого – мотиваційно-інтерпретаційного компонентів є реалізацією третього – виконавсько-коригувального. Така взаємозумовленість створює коло умов для

якісного перетворення внутрішніх регуляторних налаштувань на відтворення художньо-сміслових носіїв музичного твору.

Отже, у ході вивчення теоретичних основ музично-виконавського самоконтролю, що формується в процесі навчання гри на фортепіано, з'ясовано сутність та уточнено функції самоконтролю у психолого-педагогічному аспекті; обґрунтовано зміст поняття «музично-виконавський самоконтроль» і компонентну структуру означеного явища в процесі навчання гри на фортепіано майбутніх учителів музики.

У другому розділі **«Методичні основи формування музично-виконавського самоконтролю майбутніх учителів музики в процесі навчання гри на фортепіано»** узагальнено рекомендації щодо музично-виконавського самоконтролю у методичній спадщині піаністів-педагогів, у науковій літературі; розроблено та теоретично обґрунтовано методику (наукові підходи, принципи, педагогічні умови та методи) формування музично-виконавського самоконтролю майбутніх учителів музики в процесі навчання гри на фортепіано.

Методом аналізу з'ясовано методичне вирішення проблеми функціонування свідомості і слухового контролю в існуючих «школах» фортепіанного виконавства: «анатомо-фізіологічної» (Ф. Штейнгауз) і «психотехнічної» (В. Бардас, Ф. Бузоні, Г. Коган, К. Леймер, К. Мартінсен, О. Шульпяков та ін.) у контексті наукового обґрунтування процесу музичної діяльності. Акцентовано на проблемі семантики музичної мови (М. Арановський, А. Денісов, В. Медушевський, Г. Тараєва, С. Шип та ін.) як сінестезійного механізму збагачення слухових еталонів; рефлексивного стану піаніста на рівні «внутрішнього діалогу» та «співтворчості» (М. Бахтін, А. Гальберштам, Ж. Дерріда, В. Ізмагурова, Є. Купріна, А. Россохін та ін.); досвіду видатних піаністів щодо «слухового контролю» у виконавському процесі (Й. Гофман, М. Грінберг, К. Ігумнов, Г. Нейгауз та ін.).

Методологічною основою формування музично-виконавського самоконтролю обрано: міждисциплінарний та полімодальний підходи, що відповідають синтезованому характеру і функціональній різноспрямованості самоконтролю, та поєднанню різних модусів: слух, образна уява, тактильні відчуття, що мають сенс у формуванні музично-виконавського самоконтролю під час виконавського процесу; антропологічний підхід, що пов'язаний з фізіологічними властивостями особливості, які впливають на розвиток здібностей (когнітивних, сенсорно-моторних, музичних), емоційної сфери піаніста); творчо-рефлексивний підхід, що надає можливість студенту моделювати музичний твір у процесі інтерпретації та усвідомлювати сприйняття власного звукового відтворення; компетентнісний підхід, котрий визначає самоконтроль як складову музично-виконавської компетентності майбутнього вчителя музики.

На основі опрацювання методологічних засад дослідження визначено такі педагогічні принципи: реалізації особистісного потенціалу; акцентуації слухових уявлень; рефлексії звукового сприйняття; спонукання до самооцінювання та коригування; стимулювання саморегуляції. Опрацювання педагогічного досвіду

та наукових джерел методичного характеру дозволило розробити педагогічні умови і методи формування музично-виконавського самоконтролю майбутніх учителів музики в процесі навчання гри на фортепіано.

Перша умова – забезпечення феномену редукції у виконавській діяльності – ґрунтується на міждисциплінарному та полімодальному підходах й спрямовує процес фортепіанної гри на розкриття і використання поліфункціональності самоконтролю у виконавській і педагогічній практиці. Застосовуються такі методи піаністичного моделювання: фортепіанної фактури, технічних варіантів, моделей-вправ, гармонійної архітекτονіки; завдання «проект виконавських дій». Друга умова – актуалізація розвитку особистісних психологічних передумов самоконтролю (слухової уваги, вольових якостей, звукових уявлень), заснована на антропологічному підході та пов'язана з активізацією психологічних факторів, які зумовлюють формування музично-виконавського самоконтролю. Застосовуються такі методи: дублювання нотозапису, виконавської комбінаторики, самодіагностики слухового сприйняття. Третя умова – стимулювання слухової перцептивної рефлексії в процесі фортепіанної гри – здійснювалася на основі творчо-рефлексивного підходу і забезпечувала дію регулятивної функції на якість самоконтролю, що спонукає музиканта на невпинний пошук інтерпретаційного сенсу музичного твору. Застосовуються такі методи диференціальної стереофонічності, політембральної перцепції музичного твору, діалогової редукції. Четверта умова – спрямування слухового самоконтролю в художньо-образну сферу з метою досягнення відповідності з уявленням слуховим еталоном – ґрунтується на творчо-рефлексивному та компетентнісному підходах та спрямована на втілення музичного образу шляхом знаходження піаністичних засобів відповідно до спроектованого слухового уявлення. До методів означеної умови віднесено: метод художньої режисури, усвідомленої емоції, інтонаційної поліваріантності. П'ята умова – цілеспрямоване коригування музично-виконавського самоконтролю: від свідомого стану до позасвідомого та навпаки – заснована на компетентнісному підході і спрямована на гнучке володіння музично-виконавським самоконтролем як фаховим вмінням майбутнього вчителя музики. У межах цієї умови застосовуються такі методи-тренінги: комплекс виконавської психоакомодації – продукування психоемоційного стану, акустичної модифікації, репризне відтворення; перцептивно-руховий метод-тренінг, метод виконавської антиципації до складу якого входять такі прийоми: стилістичної орієнтації, художньо-образного осягнення, художнього переосмислення; метод кінестетичного праксису, вербальний психотренінг.

Використання методу теоретичного моделювання дозволило розробити модель методики формування музично-виконавського самоконтролю майбутніх учителів музики в процесі навчання гри на фортепіано (рис. 1).

Отже, у розділі розроблено й теоретично обґрунтовано методику формування музично-виконавського самоконтролю майбутніх учителів музики в процесі навчання гри на фортепіано, обґрунтовано наукові підходи, відповідно до них педагогічні принципи, розроблено педагогічні умови та поетапно запроваджено методи.

Рис. 1. Модель методики формування музично-виконавського самоконтролю майбутніх учителів музики в процесі навчання гри на фортепіано

У третьому розділі «Експериментальна перевірка методики формування музично-виконавського самоконтролю майбутніх учителів музики в процесі навчання гри на фортепіано» визначено та обґрунтовано критерії і показники оцінювання рівнів сформованості музично-виконавського самоконтролю, здійснено експериментальну перевірку запропонованої методики, показано хід та результати констатувального та формувального експериментів.

Основними критеріями оцінювання музично-виконавського самоконтролю визначено: когнітивно-перцептивний, художньо-інтенціональний, техніко-мобілізаційний.

Когнітивно-перцептивний критерій дозволив оцінити сформованість особистісно-когнітивного компоненту. За допомогою означеного критерію визначено рівень інтелектуальної спроможності та музично-слухових здібностей у їх концентрованому спрямуванні на процес виконавського самоконтролю. Показниками означеного критерію визначено: наявність та розвиненість в особистості психічних передумов самоконтролю (концентрація уваги, спостережливість, волюва спроможність, рефлексія та пізнавальна активність); розвиненість музичного слуху, слухової перцепції та самоперцепції; вміння ним користуватися в процесі музичного виконавства та самооцінювання. Зазначені показники оцінювали такі уміння: психокогнітивні, рефлексивні, виконавсько-вольові. Художньо-інтенціональний критерій дозволив оцінити мотиваційно інтерпретаційний компонент, а саме: особистісна спрямованість на досягнення та донесення художнього смислу твору у виконавському процесі. До його показників віднесено: міра виявлення асоціативних та художньо-образних уявлень, налаштованість виконавця на їх дотримання під час інтерпретації; ступінь сформованості контекстного фонду звукових еталонів як атрибутів розуміння смислу художньої інформації. Означені показники оцінювали інформаційно-сміслові, звукоуявні, образно-слухові уміння. Техніко-мобілізаційний критерій дозволив оцінити виконавсько-коригувальний компонент – технічну спроможність коригувати власний виконавський процес за результатами контролю над ним та у відповідності до визначених, спланованих художньо-інтерпретаційних завдань. Показниками означеного критерію визначено: міра технічної спроможності (м'язової сенсомоторної координації рухів; мобільного реагування на якість власного виконавства, його самооцінювання; ступінь сформованості умінь переключати увагу, чергувати контрольованість та безконтрольність виконавства відповідно до творчого втілення виконавських завдань, існуючих у слухових та художньо-образних уявленнях виконавця. Дані показники оцінювали такі уміння, як самоспостереження, самооцінювання, самокоригування.

Застосування емпіричних методів дослідження дозволило узагальнити отримані результати та виявити три рівні сформованості музично-виконавського самоконтролю відповідно до означених критеріїв та показників: низький – виконавсько-проблемний, середній – репродуктивно-розвивальний, високий – творчо-коригувальний. Результати констатувального експерименту засвідчили перевагу середнього (36,9%) і низького (58,8 %) рівнів.

Експериментальна перевірка ефективності розробленої методики відбувалася у процесі формувального експерименту, котрий здійснювався поетапно. Послідовність означених етапів встановлена відповідно до визначених структурних компонентів музично-виконавського самоконтролю, а саме: особистісно-когнітивного, художньо-смыслового, виконавсько-коригувального.

Перший етап – проєкційно-визначальний, мета якого полягала у налаштуванні студентів до свідомого опанування уміннями музично-слухового самоконтролю. На першому етапі було застосовано міждисциплінарний, антропологічний і полімодальний підходи та перша і друга умови. У межах експерименту пропонувалися завдання та методи піаністичного моделювання: фортепіанної фактури, технічних варіантів, моделей-вправ, гармонійної архітекτονіки; виконавської комбінаторики; дублювання нотозапису; самодіагностики слухового сприйняття; завдання «проект виконавських дій». Мета другого етапу – рефлексійно-оцінювального – полягала у формуванні інформаційно-смыслових умінь, які сприяють осягненню сенсу музичного твору, умінь оперувати художньо-образними уявленнями та умінь виконавця на їх дотримання під час інтерпретації. Другий етап було спрямовано на формування художньо-смыслового компоненту, що ґрунтувалося на творчо-рефлексивному підході. Зміст означеного етапу передбачав розвиток слухового сприйняття, активізацію рефлексивного стану через власний діалог; а також сформованість звукових еталонів, як атрибутів розуміння смислу художньої інформації. На другому етапі було застосовано такі методи: диференціальної стереофонічності; політембральної перцепції музичного твору; діалогової редукації; художньої режисури; усвідомленої емоції; інтонаційної поліваріантності. Завершальний етап – творчо-коригувальний, мета якого полягала у формуванні виконавських «само» процесів – умінь самооцінки і самокоригування власної гри. Особливу увагу приділено вмінню визначати недоліки та знаходити шляхи їх подолання. Використано такі методи-тренінги: виконавської психоакомодації (продукування психоемоційного стану, акустичної модифікації); перцептивно-руховий; метод виконавської антиципації (стилістичної орієнтації, художньо-образного осягнення, художнього переосмислення); кінестетичного праксису, вербальний психотренінг. Означений етап забезпечив формування у майбутніх учителів музики сенсомоторних, оцінювальних і коригувальних навичок власної гри, що поліпшує якість самоконтролю та рівень самостійного опанування музичним твором.

Порівняльні результати подано у таблиці 1.

Таблиця 1

Порівняльні результати формувального експерименту

Рівні	ЕГ				КГ			
	До початку		Наприкінці		До початку		Наприкінці	
	Абс.	%	Абс.	%	Абс.	%	Абс.	%
Високий	1	2,63	7	18,42	1	2,63	3	7,89
Середній	11	28,95	30	78,95	12	31,58	15	39,47
Низький	26	68,42	1	2,63	25	65,79	20	52,63

Таким чином, отримані результати після обробки експериментальних даних статистичними методами підтверджують ефективність розробленої методики формування музично-виконавського самоконтролю майбутніх учителів музики в процесі навчання гри на фортепіано.

У дисертаційній роботі здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано методичне вирішення проблеми формування музично-виконавського самоконтролю майбутніх учителів музики в процесі навчання гри на фортепіано, що знайшло відображення у педагогічному обґрунтуванні, визначенні специфіки означеного феномену, в розробці та експериментальній перевірці методики формування музично-виконавського самоконтролю у студентів в умовах фортепіанного навчання. Результати дослідження дозволили сформулювати такі **висновки**:

1. Розкрито механізми функціонування самоконтролю як міждисциплінарного феномену, які характеризують полімодальну сутність означеного феномену та його належність до міждисциплінарних явищ. Визначено зміст поняття «самоконтролю», який інтерпретовано як якість особистості, її здібність усвідомлено контролювати і регулювати свої дії, вчинки, та стани відповідно до певних норм та уявлень. Зазначено, що самоконтроль дозволяє вирішувати проблеми внутрішнього емоційного стану, професійної діяльності, яка відрефлексована і знаходиться під свідомим контролем того, хто її виконує. Доведено, що функціонування самоконтролю залежить від психофізіологічного потенціалу особистості; його психологічний аспект розглядається як атрибут процесу саморегуляції (зіставлення, самооцінка, самокорекція), застосовується у педагогічній галузі як засіб, що сприяє ефективності навчально-пізнавальної діяльності, оволодінню певними вміннями і навичками, активізації «само» процесів: самостійності, самовиховання, самоствердження і самовдосконалення себе як індивідуума.

2. Визначено сутність та компонентну структуру музично-виконавського самоконтролю в проекції навчання гри на фортепіано майбутніх учителів музики. Зазначено, що музично-виконавський самоконтроль – це усвідомлений, динамічний процес, що розвивається на основі природних задатків і психологічних особливостей музиканта-виконавця і синтезує концентрацію музичного слуху, уваги, волі, спрямованих на критичне оцінювання і корекцію власного виконавства музичного твору щодо його відповідності уявленому звуковому еталону та спланованої виконавської інтерпретації.

Компонентну структуру музично-виконавського самоконтролю майбутніх учителів музики представлено трьома компонентами, кожний з яких містить по два блоки: особистісно-когнітивний компонент (блоки – психічні якості, фахові здібності); мотиваційно-інтерпретаційний компонент (блоки – мотиваційно-інтенціональний, художньо-образний); виконавсько-коригувальний компонент (блоки – виконавсько-технічного забезпечення, творчого самокоригування виконавського процесу). З'ясовано, що взаємообумовленість зазначених компонентів створює коло умов для якісного перетворення внутрішніх регуляторних налаштувань на відтворення художньо-сміслових носіїв музичного твору.

3. Розроблено методику формування музично-виконавського самоконтролю майбутніх учителів музики в процесі навчання гри на фортепіано, яка ґрунтується на міждисциплінарному, полімодальному, антропологічному, творчо-рефлексивному, компетентнісному підходах, на основі яких визначено педагогічні принципи (реалізація особистісного потенціалу; акцентуація слухових уявлень у виконавському процесі; рефлексія слухового сприйняття; спонукання до адекватного самооцінювання та коригування власної гри відповідно до уявленого образу; стимулювання саморегуляції) та педагогічні умови (актуалізація розвитку особистісних психологічних передумов самоконтролю: слухова увага, вольові якості, слухові уявлення; стимулювання слухової перцептивної рефлексії в процесі фортепіанної гри; спрямування слухового самоконтролю в художньо-образну сферу з метою досягнення відповідності з уявленим слуховим еталоном; цілеспрямоване коригування музично-виконавського самоконтролю: від свідомого стану до позасвідомого та навпаки), що запроваджено за проекційно-визначальним, рефлексійно-оцінювальним, творчо-коригувальним етапами.

4. Визначено критерії, показники та рівні сформованості музично-виконавського самоконтролю майбутніх учителів музики в процесі навчання гри на фортепіано. Аргументовано, що когнітивно-перцептивний критерій з показниками (наявність та розвиненість психічних передумов самоконтролю; розвиненість музичного слуху, слухової перцепції та самоперцепції; вміння ним користуватися в процесі музичного виконавства та само оцінювання) оцінював особистісно-когнітивний компонент; художньо-інтенціональний критерій з показниками (міра виявлення асоціативних та художньо-образних уявлень, налаштованість виконавця на їх дотримання під час інтерпретації; ступінь сформованості контекстного фонду звукових еталонів як атрибутів розуміння смислу художньої інформації) оцінював мотиваційно-інтерпретаційний компонент; техніко-мобілізаційний критерій з показниками (міра технічної спроможності: м'язової сенсомоторної координації рухів, мобільного реагування на якість власного виконавства, його самооцінювання; ступінь сформованості умінь переключати увагу, чергувати контрольованість та безконтрольність виконавства відповідно до творчого втілення виконавських завдань, існуючих у слухових та художньо-образних уявленнях виконавця) оцінював виконавсько-коригувальний компонент. Визначено рівні сформованості музично-виконавського самоконтролю за кількісними та якісними характеристиками: низький – виконавсько-проблемний, середній – репродуктивно-розвивальний, високий – творчо-коригувальний.

5. Експериментально перевірено ефективність методики формування музично-виконавського самоконтролю майбутніх учителів музики в процесі навчання гри на фортепіано, що підтверджується відмінністю показників діагностичних зрізів експериментальних і контрольних груп на кінцевому етапі дослідження. З'ясовано, що кількість досліджуваних високого рівня в ЕГ зросла з 0% до 18%, середнього рівня – з 42% до 74%, натомість кількість досліджуваних низького рівня впала з 58% до 8%. У КГ кількість досліджуваних високого рівня зросла з 0% до 8%, середнього рівня – з 44% до 50% , низького рівня – впала з

56% до 42%. Встановлено, що найбільш ефективними методами були такі: аналітичного опрацювання музичних творів з проектуванням виконавських дій, моделювання фортепіанної фактури, виконавської комбінаторики; методи активізації слухової перцепції, пов'язані з інтонаційною поліваріантністю, політембральністю, диференціальною стереофонічністю, самодіагностикою; методи-тренінги виконавської психоакомодації, антиципації, кінестетичного праксису, вербальний психотренінг. Ефективність отриманих результатів перевірено за критерієм Фішера.

У подальшому перспективними можуть бути дослідження специфіки самоконтролю відповідно до виконавського та вікового рівнів, особливостей його формування у студентів з обмеженими можливостями та питань, пов'язаних з формуванням музично-виконавського самоконтролю в процесі навчання гри на інших музичних інструментах.

Основні наукові результати дослідження висвітлено в таких працях автора

Статті в наукових фахових виданнях України

1. Гринченко, А. Н. (2013). Феномен самоконтроля в професійній діяльності майбутнього учителя музики-піаніста. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*, 1, 192–198.

2. Грінченко, А. М. (2014). Музично-виконавський самоконтроль вчителя музики як психолого-педагогічна проблема. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти*, 16(21), 155–159.

3. Грінченко, А. М. (2015). Міждисциплінарний підхід у дослідженні музично-виконавського самоконтролю студента-піаніста. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені В. Винниченка. Серія: Педагогічні науки*, 139, 204–208.

4. Грінченко, А. М. (2017). Педагогічні умови формування музично-виконавського самоконтролю студентів у процесі навчання гри на фортепіано. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти*, 22 (27), 96–103.

5. Грінченко, А. М. (2017). Критерії та показники оцінювання музично-виконавського самоконтролю у майбутніх учителів музики. *Актуальні питання мистецької освіти та виховання*, 1 (9), 115–123.

Стаття у науковому зарубіжному виданні

6. Hrinchenko, A. M. (2014) The theoretical model of music-performance self-control of piano students in interpreting music pieces. *Modern tendencies in pedagogical education and science of Ukraine and Israel: The way to integration. Ariel University Center of Samaria*. Ariel, 123–130.

Праці апробаційного характеру

7. Гринченко, А. Н. (2013). Методические аспекты формирования музыкально-исполнительского самоконтроля у будущих учителей музыки в

процессе фортепианной подготовки. *Проблеми та перспективи розвитку на початку третього тисячоліття у країнах СНД: матеріали XV Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції*, 77–79.

8. Грінченко, А. Н. (2013). Музикально-слуховий контроль в наслідії музикантов-педагогов. *Теоретичні та методичні засади розвитку мистецької освіти в контексті європейської інтеграції: матеріали III Міжнародної наукової конференції*, 28–29.

9. Грінченко, А. М. (2014). Самоконтроль у виконавській практиці студента-піаніста. *Мистецька освіта в Україні: проблеми теорії і практики: матеріали Всеукраїнської науково-методичної конференції-семінару*, 67–68.

10. Грінченко, А. М. (2015). Індивідуальні особливості виконавського самоконтролю: психофізіологічний аспект. *Музична та хореографічна освіта в контексті культурного розвитку суспільства: матеріали та тези I Міжнародної конференції молодих учених та студентів*, 42–45.

11. Грінченко, А. М. (2016). Полімодальний підхід у формуванні виконавського самоконтролю піаніста. *Музична та хореографічна освіта в контексті культурного розвитку суспільства: матеріали та тези II Міжнародної конференції молодих учених та студентів*, 28–30.

12. Грінченко, А. М. (2016). Наукові підходи до музично-виконавського самоконтролю піаніста як майбутнього вчителя музики. *Мистецька освіта в європейському соціокультурному просторі XXI століття: матеріали V Всеукраїнської науково-практичної конференції*, 143–145.

13. Грінченко, А. М. (2017). Педагогічні принципи формування музично-виконавського самоконтролю майбутніх учителів музики. *Глобальні виклики педагогічної освіти в університетському просторі: матеріали III Міжнародного конгресу*, 302.

14. Грінченко, А. М. (2017). Етапи формування музично-виконавського самоконтролю майбутніх учителів музики в процесі фортепіанної підготовки. *Стратегії підвищення якості мистецької освіти в контексті змін сучасного соціокультурного простору: матеріали і тези I Міжнародної науково-практичної конференції*, 20–22.

Методичні рекомендації

15. Грінченко, А. М. (2013). *Робота над класичною сонатною формою. Методичні вказівки*. Одеса: ПНПУ ім. К. Д. Ушинського.

АНОТАЦІЇ

Грінченко А. М. Методика формування музично-виконавського самоконтролю майбутніх учителів музики в процесі навчання гри на фортепіано. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.02 – теорія та методика музичного навчання. – Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка. – Суми, 2018.

Дисертація є комплексним дослідженням проблеми формування музично-виконавського самоконтролю майбутніх учителів музики в процесі навчання

гри на фортепіано. Розкрито механізми функціонування самоконтролю як міждисциплінарного феномену. Визначено сутність та компонентну структуру музично-виконавського самоконтролю в проекції навчання гри на фортепіано майбутніх учителів музики. Розроблено методiku формування музично-виконавського самоконтролю майбутніх учителів музики в процесі навчання гри на фортепіано. Визначено критерії, показники та рівні сформованості музично-виконавського самоконтролю майбутніх учителів музики в процесі навчання гри на фортепіано. Експериментально перевірено ефективність методики формування музично-виконавського самоконтролю майбутніх учителів музики в процесі навчання гри на фортепіано.

Ключові слова: методика, формування, самоконтроль, музично-виконавський самоконтроль, майбутні учителі музики, процес навчання гри на фортепіано.

Гринченко А. Н. Методика формирования музыкально-исполнительского самоконтроля будущих учителей музыки в процессе обучения игры на фортепиано. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание научной степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.02 – теория и методика музыкального обучения. – Сумской государственной педагогической университет имени А. С. Макаренка. – Сумы, 2018.

Диссертация является комплексным исследованием проблемы формирования музыкально-исполнительского самоконтроля будущих учителей музыки в процессе обучения игре на фортепиано. Раскрыты механизмы функционирования самоконтроля как междисциплинарного феномена. Определена сущность и компонентная структура музыкально-исполнительского самоконтроля в проекции обучения игре на фортепиано будущих учителей музыки. Разработана методика формирования музыкально-исполнительского самоконтроля будущих учителей музыки в процессе обучения игре на фортепиано. Определены критерии, показатели и уровни сформированности музыкально-исполнительского самоконтроля будущих учителей музыки в процессе обучения игре на фортепиано. Экспериментально проверена эффективность методики формирования музыкально-исполнительского самоконтроля будущих учителей музыки в процессе обучения игре на фортепиано.

Ключевые слова: методика, формирование, самоконтроль, музыкально-исполнительский самоконтроль, будущие учителя музыки, обучение игры на фортепиано.

Hrinchenko A. M. Methodology of formation of future music teachers' musical-performing self-control in the process of learning piano playing. – On the rights of manuscript.

Thesis for Candidate of Pedagogical Sciences degree in specialty 13.00.02 – theory and methods of musical education. – Sumy State Pedagogical University named after A. S. Makarenko. – Sumy, 2018.

The thesis is a comprehensive study of the problem of formation of future music teachers' musical-performing self-control in the process of learning piano playing.

The essence of the phenomenon of self-control and the concept of "musical-performing self-control" is revealed in the dissertation. It is proved that functioning of self-control depends on the psycho-physiological and cognitive processes of the individual. The essence of the concept of "musical-performing self-control" is determined, in the research it is a conscious, dynamic process, which develops on the basis of natural inclinations and psychological features of a musician-performer, and synthesizes concentration of musical hearing, attention, will, aimed at critical evaluation and correction of his own musical performance of the work concerning its correspondence to the imaginary standard and the intended performing interpretation.

The professional focus of musical-performing self-control of the future music teacher is specified: it is a process of concentration of the performing-creative, psycho-emotional resource of the personality, which is activated in interpretation of the musical works, their sound implementation in front of the listening audience, in particular during the pedagogical practice in order to ensure the quality of performance in accordance with emerging pedagogical tasks; it ensures the effectiveness of independent, methodological, rehearsal work and raising the performance level in the creative activity of the future music teacher in the process of learning piano playing, consisting of personality-cognitive, motivational-interpretive, performing-corrective components. The methodology of forming future music teachers' musical-performing self-control in the process of learning piano playing, is based on interdisciplinary, polymodal, anthropological, creative-reflexive, competence scientific approaches. The methodology is based on such pedagogical conditions: ensuring the phenomenon of reduction in the performing activity; actualizing development of personal psychological preconditions for self-control: auditory attention, volitional qualities, auditory representations; stimulating auditory perceptual reflection in the process of piano playing; directing auditory self-control in the artistic sphere at achieving correspondence to the imagined auditory standard; targeted correction of musical-performing self-control: from conscious to unconscious and vice versa.

The criteria (cognitive-perceptual, artistic-intentional, technique-mobilization), indicators of evaluation of musical-performing self-control and qualitative characteristics of the levels of formation of future music teachers' musical-performing self-control (high – creative-corrective, medium – reproductive-developing, low – performing-problem) are determined

The effectiveness of the proposed methodology for the formation of future music teachers' musical-performing self-control in the process of learning piano playing has been experimentally tested.

Key words: methodology, self-control, musical-performing self-control, future music teachers, process of learning piano playing.

Підписано до друку 12.12.2018 р. Формат 60X90/16. Гарн. News Times.
Друк ризогр. Папір офсет. Умовн. друк. арк. 0,9.
Тираж 100 прим.

Надруковано в редакційно-видавничому відділі
СумДПУ імені А. С. Макаренка

40002, м. Суми, вул. Роменська, 87.